

RODITELJI KAO INFORMALNO OKRUŽJE DJETETOVOG UČENJA

Uvod

Ekspanzija i zastarijevanje znanja posljedice su znanstveno-tehnološke revolucije, koja je dovela do novih promjena, pri čemu one postaju ubrzanije i time zahtijevaju bržu prilagodbu pojedinca, odnosno bržu promjenu njegovog ponašanja. Stoga se uvijek iznova propituju novi oblici učenja i prepoznavanje njihovih prednosti. Europska komisija takve namjere nastoji sustavno obuhvatiti (npr. Programom za cjeloživotno učenje predviđenog za djecu od vrtićkog uzrasta pa nadalje), a ključna riječ njene obrazovne politike je cjeloživotno učenje. Sastavnice cjeloživotnog učenja su formalno, neformalno i informalno učenje. Namjera ovog rada je skrenuti pozornost na informalno učenje u obiteljskom okruženju.

Spomenute društvene promjene nikog ne zaobilaze, a predstavljaju osobit izazov roditeljima, čija je uloga u odgajanju djece ionako zahtjevna. Danas smo svjedoci velikih društvenih i gospodarskih promjena koje se događaju i kod nas i u drugim zemljama u Europi. Sve je veći broj obitelji u kojima su oba roditelja zaposlena, raste broj obitelji s jednim roditeljem, osjeća se pad standarda, povećava se nezaposlenost i siromaštvo, puno je obitelji s neriješenim stambenim pitanjem, a to se sve odražava na skrb i odgoj djece u obitelji. Zaposleni roditelji obrazovanje (a ponekad i odgoj) svoje djece prepuštaju školi, medijima i dr. S druge strane upravo zbog zaposlenosti oba roditelja, smanjuje se vrijeme koje odvajaju za djecu, ali pri tome se ne bi smio umanjiti značaj kvalitete provedenog vremena u roditeljskom okružju. (Ne)pridavanje pažnje djetetu svakako utječe na njegov razvoj osobnosti, bilo pozitivno ili negativno. Odgajati djecu i biti uspješan roditelj znači stalno učiti, stalno sebe provjeravati, potvrđivati, mijenjati i humanizirati.

Informalno učenje

Ne postoji usuglašena definicija pojma informalnog učenja. John Dewey prvi je počeo razlikovati formalno, direktno namjerno učenje od informalnog, indirektnog i slučajnog. (Winkler, Mandl, 2005). Informalno učenje se često povezuje s pojmovima implicitnog učenja, slučajnog učenja, samoregulirajućeg učenja i sl. Međutim, ukratko ga se može definirati kao učenje u svakodnevicu. Za razliku od formalnog i neformalnog učenja, događa se usputno, neplanski, nenamjerno, ponekad i nesvjesno. Informalno učiti može se na poslu, u slobodno vrijeme, kod kuće, u razgovoru s kolegama, putem raznih televizijskih emisija, interneta, novina, časopisa i sl. Ovaj oblik učenja ne podrazumijeva nijedan stupanj strukturiranosti sadržaja, sudjelovanje poučavatelja, kao ni stjecanje potvrde nakon procesa učenja. Ali ishod učenja je veoma važan, kao što su npr. govor, hodanje, socijalne vještine itd.

Važnost informalnog učenja prisutna je u svim razdobljima života. Rasprava o ovom pojmu često se dovodi u kontekst ekonomske iskoristivosti i zapošljivosti i stoga se češće rabi u kontekstu obrazovanja odraslih i strukovnog obrazovanja, odnosno usavršavanja. Prepoznavanje njegovih prednosti dovelo je do aktualnih rasprava o službenom mjerenju, vrednovanju i priznavanju znanja i sposobnosti stečenih informalnim putem. Njegov značaj temelji se između ostalog i na zaključku UNESCO-ve komisije na čelu s Faureom, koja je 1972.g. utvrdila kako se 70 % čovjekovog učenja odvija informalno (Overwien, 1999).

⁴⁶ Ana Marija Rogić, prof., Sveučilište u Zadru - Odjel za pedagogiju

Vezano za ovu temu bitno je istaknuti i rezultate neuropsihologije i kognitivne znanosti, prema kojima je djetetova rana dob najpogodnija za razvoj sposobnosti učenja. Ukoliko se te prednosti ne iskoriste, slijedi mukotrpno nadoknađivanje. Već u obiteljskom okruženju i vrtiću za učenje treba stvarati uvjete i poticati ga. Tu se nameće pojam učenja »en passant«, što se može opisati kao usputno učenje, npr. kroz igru (Gruber, 2006).

Obitelj je središte djetetova života i ono ovisi o njoj u svim svojim životnim situacijama. U njoj se dijete osjeća zaštićeno i prihvaćeno, u njoj dobiva poticaje za tjelesni, socioemocionalni i intelektualni razvoj, usvaja kulturnu, tradiciju i vrijednosnu orijentaciju te razvija svoju osobnost. Može se reći da je utjecaj koji ima obitelj na dijete, gotovo presudan. Taj utjecaj osobito je izražen što je djetetova dob mlađa, jer je dijete u toj dobi upućeno isključivo na obitelj. Odrastanjem djeteta smanjuje se i utjecaj obitelji, ali on nikad ne prestaje. Informalno učenje smatra se uporišnom točkom za učenje u ranoj dobi, a u obitelji se često preklapa s procesom socijalizacije (Singh, 2005).

Obiteljska kultura učenja

Nakon rođenja, prva okolina u kojoj dijete uči je njegova obitelj, a roditelji su njegovi prvi informalni učitelji. Međutim taj se odnos tijekom povijesti mijenjao, te se majke i očevi susreću s većim zahtjevima današnjice. Treba imati na umu i da je obitelj dio određenog socijalnog i kulturnog kruga. Zato nije nevažno uzeti u obzir da se motivacija za učenje, te vrednovanje znanja oblikuju prema društvenom identitetu onoga koji uči, a to sve zbiva se u procesu socijalizacije u obitelji (Singh, 2005). Imitacija ili učenje po modelu (kako je istakao Bandura) u ovom slučaju bitan je element u složenim procesima učenja.

Dakle, trenutne potrebe za učenjem i sve ono naučeno informalnim putem ovisno je i o kulturnoj tradiciji zajednice. Autori Kigaly, Rwanda i Burckhardt (1995) ističu kako se u socijalizaciji djevojčica u zemljama koje su orijentirane na skupinu, više podučava ekstrovertiranim osobinama kako što su komunikativnost, nego u kulturnim sredinama usmjerenim na osobnost (prema Singh, 2005). »But there is a different kind of knowledge which is the cultural heritage of communities all over the world. This is kept alive through informal learning processes.« (Isto, str.119) Nadalje, Ouane (2002) navodi temeljne kompetencije koje dijete stekne učeći u obitelji: komuniciranje, znanje o načinu zajedničkog života, kritičko mišljenje, mijenjanje i prilagodba promjenama, te kreativnost. Ostale ključne kompetencije koji se usvajaju u obiteljskom okružju su npr. tolerancija, priznavanje i poštovanje drugih te poticanje samopouzdanja i samokritičnosti (prema Singh, 2005).

Studija Schmidt-Wenzel (2008) govori u prilog utjecaja roditelja na djecu i postojanja kulture učenja unutar obitelji. Autorica je pokušala istražiti da li postoji određen sustav pomoću kojeg roditelji propituju, treniraju i razvijaju svoje stavove i kompetencije? Iskristalizirao se sljedeći zaključak: roditelji uče interaktivno kroz dijete kao poticaj za učenje. Naime, dobivanjem prinove roditelji preuzimaju trajnu odgovornost, a na njihovo učenje i preuzimanje nove uloge utječu tri čimbenika: *psihosocijalni uvjeti života, roditeljski koncept o djetetu i roditeljski koncept o sebi, te interakcija između roditelja i djeteta* u kojem roditelj prima poticaje za učenje, i kao posljedicu toga stječe svoj roditeljski identitet, odnosno roditeljsko samoodređenje. Iz istraživanja je proistekao binarni sustav roditeljskog učenja: ekspanzivno i defanzivno učenje putem djeteta kao poticaja za učenje. Indikatori za ove dvije vrste učenja su spomenuti *roditeljski koncept o djetetu i roditeljski koncept o sebi* i o njima ovisi na koji način će majka i otac pratiti poticaj dobivenog od strane djeteta. S jedne strane *roditeljski koncept o sebi* opisan kao hermetički-izdvojen i *roditeljski koncept o djetetu*, prema kojem se razvoj djetetove osobnosti shvaća ekstrinzičnim, ukazuje na defenzivan način učenja. S druge strane, *roditeljski koncept o djetetu* prema kojem se njegov razvoj osobnosti

shvaća intrinzičnim, te *roditeljski koncept o sebi* koji je samoreflektirajuće-dinamičan, vode ka ekspanzivnom načinu učenja. Prema potonjem tipu učenja roditelji kritički propituju vlastite stavove i postupke, imaju fleksibilan roditeljski identitet i spremni su ga razvijati. Ozbiljno shvaćaju djetetove impulse učenja i trude se interpretirati ih. Sve to rezultira stabilnim osjećajem o sebi kao roditelju. Kod slučaja defenzivnog učenja roditelji polaze od toga da su djeci neophodne stalne upute i vođenje. Takvi roditelji nisu samokritični i u svom postupanju se vode ustaljenim normama i vrijednostima. Međutim djetetove povratne informacije neće tada biti uvijek u skladu s roditeljskim željama i zahtjevima, što u konačnici destabilizira roditeljevu sliku o sebi. Autorica zaključuje da roditeljsko subjektivno stvaranje slike o sebi i djetetu istovremeno ovisi o njihovoj osobnoj povijesti, ali i presliki kolektivnih i društvenih iskustava. S obzirom na postojeće posttradicionalno društvo istraživanje o obiteljskoj kulturi učenja ukazuje da je u praksi potrebno poticati ekspanzivno učenje. (Schmidt-Wenzel, 2009).

Ovakva saznanja samo potkrepljuju činjenicu o potrebi rada roditelja na sebi u ulozi roditelja, ali i na spremnosti za suradnju s ostalim pojedincima koji sudjeluju u razvoju njihove djece. Za razvoj roditeljskih kompetencija, nužno je njihovo samopropitivanje, osobito u suvremenim društvenim zbivanjima.

Zaključak

Obitelj je prvo i jedno od najbitnijih okuženja u kojem se pojedinac susreće s određenim obrascima ponašanja, stječe navike, pa tako i određen odnos prema učenju i obrazovanju. Kako će se roditelji u odgoju djeteta postaviti, ovisi o tome kakvu sliku imaju o sebi kao roditeljima i o svojoj djeci, što je potkrepljeno sažetim prikazom istraživanja autorice Schmidt-Wenzel.

Neizostavno je s tim u vezi spomenuti i ulogu prosvjetnih djelatnika. Umijeće odgojitelja u vrtićima te nastavnika u osnovnim i srednjim školama da kod djece svih uzrasta znaju prepoznati informalne utjecaje na njihov rad i učenje, a osobito one štetne, je na taj način stavljeno na provjeru. Njihove spoznaje o roditeljskim utjecajima na djecu će, ovisno o okolnostima, tražiti individualan pristup djetetu, ali i zahtijevati otvorenu komunikaciju i suradnju s roditeljima. Takav zajednički rad je potreban, a u tu svrhu vrijedi izreka rimskog filozofa Seneke, da ne treba učiti za školu, već za život. To navodi na zaključak, da su djeca ono naučeno, možda ipak više stekla u samom životu, nego li u školi.

Literatura

- Gruber, E. (2008). Forschergeist in Windeln? Die Bedeutung des lebenslangen Lernens und der lebensbegeitenden Bildung über die Lebensspanne. *Unsere Kinder. Zeitschrift für Kindergarten- und Kleinkindpädagogik*, str. 3–7, http://www-sci.uni-klu.ac.at/ifeb/eb/Forschergeist_in_windeln.pdf, 8.12.2008.
- Overwien, B. (1999). Informelles Lernen, eine Herausforderung an die internationale Bildungsforschung. U: Dehnbostel, P., Markert, W., Novak H. (ur.). *Erfahrungslernen in der beruflichen Bildung. Beiträge zu einem kontroversen Konzept*. Neusäß, str. 295-314. <http://www2.tu-berlin.de/fak1/gsw/gl/dok/il3w.html>, 10.12.2008.
- Schmidt-Wenzel, A. (2009). *Elternschaft als Lernanlass, u: Informelles Lernen und Bildung für eine nachhaltige Entwicklung*. Beiträge aus Theorie und Praxis, Opladen & Farmington Hills, MI: Verlag Barbara Budrich.
- Singh, M. (2005). The Social Recognition of Informal Learning in Different Settings and Cultural Contexts. U: Künzel, K. (ur.). *Informelles Lernen – Selbstbildung und soziale Praxis*. Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung, Köln: Böhlau Verlag GmbH & Cie.

Winkler, K., Mandl, H. (2005). Kognitions- und lernpsychologische Zugänge zu informellem Lernen. U: Künzel, K. (ur.). *Informelles Lernen – Selbstbildung und soziale Praxis, Internationales Jahrbuch der Erwachsenenbildung*, Köln: Böhlau Verlag GmbH & Cie.

Lebenslanges Lernen: Chance für Individuen oder Verzweckung unter dem ökonomischen Imperativ? Interview mit Univ. Prof. Dr. Elke Gruber, Universität Klagenfurt (2006). *Schulnews, Newsletter des Schulkompetenzzentrums der Kinderfreunde*, br. 7, str. 7–9, www.kinderfreunde.at/data/kf_bund/Schulnews_Dezember_06.pdf (10.12.2008).